

СТУДІЇ

До 90-річчя Акту злуки УНР і ЗУНР

О.П.Ресент*

ПРОГОЛОШЕННЯ ЗУНР: ПРОБЛЕМА ЛЕГІТИМАЦІЇ

У статті розглядається процес легітимації державотворення у Західній Україні в 1918–1919 рр., який мав усі формальні ознаки правочинності. Наголошується, що становлення української адміністрації у Східній Галичині і створення ЗУНР стало логічним наслідком суспільного розвитку і розгортання державотворчих процесів на західноукраїнських землях.

Питання легітимності влади давно оформилося у самодостатній науковий напрям, важливими атрибутами якого є концептуальні конструкти філософів, політологів, істориків, починаючи від античності й до сьогодення. Та попри всі зусилля мислителів, спрямовані на те, аби окреслити весь комплекс чинників, що легалізують державу як повноцінну поліморфну структуру, наділену (тією чи іншою мірою) управлінськими повноваженнями, у широкому сенсі «образ держави» як історико-правовий феномен усе ще залишається привабливим і потенційно евристичним об'єктом дослідження.

Із методологічного погляду, очевидно, слід керуватися кількома міркуваннями. Перше з них стосується накладання міждисциплінарних підходів (у кращому випадку синтезу, або ж поєднання суто історичних та юридичних методик для аналізу певних явищ). Якщо абстрагуватися від особистих і корпоративних амбіцій, то труднощі виникають лише на рівні взаємопроникнення і вживлення монодисциплінарних дефініцій в історичний наратив. Не ставлячи під сумнів пріоритетів правознавців, усе ж спробуємо окреслити власну візію історико-правових параметрів, якими визначалася легітимація ЗУНР.

Відразу схилимо голову перед тими, хто звик «рубати Гордіїв вузол», визнаючи право на різні оцінки – від нестримно-емоційних до математично вивірених (кожен-бо має право на власну думку!). Та все ж найбільш загрозливим для науки є стан спокою й індиферентності, адже саме вчені, власне, й покликані збуджувати думку і провокувати дискусію.

Задля того, аби уявити феномен легітимації як багатовимірне явище, спробуємо поряд із правовими дефініціями взяти до уваги також чинники іншого порядку – історичного, філософського, етноконфесійного, морально-психологічного та ін. Отже, ідеться про широке трактування складного й суперечливого явища.

Загальноприйнятим методологічним підходом у цьому випадку може слугувати аксіома про природне право кожної нації на самовизначення і власну державу. Перша світова війна, попри всі негативні явища, що її супроводжували, створила умови для досягнення цієї мети перед багатьма великими й малими бездержавними народами Європи. Українці органічно були заангажовані у ці процеси, маючи історичну традицію національно-визвольного руху, політичний інструментарій, колективну волю, критичну масу національної свідомості значної частини мешканців регіону, про який ідеться. Іншими словами, українська спільнота Галичини історично визріла для реалізації «української ідеї» – створення суверенної національної держави.

Перебуваючи, так би мовити, у «зоні підвищеної міжнародної напруги», галицький політикум і суспільство не могли розраховувати на прості рішення та легкий успіх. Окрім суто об'єктивних факторів, діяли також суб'єктивні, адже

* Ресент Олександр Петрович – д-р іст. наук, професор, член-кореспондент НАН України, заступник директора з наукової роботи Інституту історії України НАНУ.

ще за рік до проголошення ЗУНР члени Української парламентарної репрезентації (УПР) не мали чіткої позиції щодо кінцевої мети, стратегії і тактики її досягнення. Виступаючи 19 грудня 1917 р. у віденському парламенті, голова УПР Є.Петрушевич наголошував на тому, що «галицькі землі – інтегральна частина української київської держави IX–XIV ст.», а «галицький нарід і досі має сильне відчуття спільности і єдности з усім українським народом», і тому Східна Галичина «в цілості» повинна перебувати або у складі Австро-Угорської монархії як окремий коронний край, або приєднатися до Української Народної Республіки, зазначивши, що останній варіант «відповідає найвищому ідеалові української нації»¹.

Якщо Наддніпрянська Україна стала ареною жорстокого збройного протистояння різних політичних сил, а вищим імперативом була «революційна доцільність», то на підавстрійських теренах усе ще покладали сподівання на майже сакральну силу закону. Це прагнення діяти у чинному правовому полі, у тому числі й міжнародному, знайшло вияв у пошуку легітимних форм автономізації Галичини. Згідно з таємним «галицьким протоколом», Австро-Угорщина зобов'язувалася до 20 липня 1918 р. підготувати пакет законопроектів, які санкціонували утворення окремого коронного краю на землях, де українці становили компактну більшість. Однак під тиском угорських та польських політиків Відень анулював свої зобов'язання.

Вразлива позиція уряду, який прагнув заручитися підтримкою більш чисельних поляків, з одного боку, і не пускати на самоплив розвиток подій в українських анклавах, поставила українські політичні сили перед необхідністю пошуку інших засобів впливу. 24 березня 1918 р. члени УПР та депутати регіонального галицького сейму обговорили нагальні проблеми боротьби за справедливе розв'язання «українського питання», а наступного дня на нараді представників українських політичних партій ішлося «про конституювання українського державного організму в Австрії». Прогресуюча агонія центру спонукала західноукраїнських діячів розглянути у практичній площині питання про організацію адміністративних та військових інституцій, спроможних перебрати владу після падіння імперії.

На порозі краху Австро-Угорщини близько 500 членів українських партій під проводом віце-президента австрійського парламенту Юліана Романчука ухвалили резолюцію, що містила вимоги невідкладної ратифікації Брестського мирного договору, відокремлення українських земель від польських, забезпечення їх автономії та рівноправності, передачі до складу Наддніпрянської України Холмщини та Підляшся.

Враховуючи роль та місце греко-католицької церкви у системі суспільних координат Галичини, надзвичайного значення набувала її позиція в «українському питанні». Більше того, є всі підстави вважати УГКЦ одним із найбільш вирішальних чинників легітимації (хай і неформальної) процесу державотворення на західноукраїнських землях. Адже архієрей та клір працювали в усіх сферах життя суспільства (політичній, соціально-економічній, культурно-освітній), формуючи в різних верствах галицької спільноти національну свідомість, активну життєву позицію, готовність до злагоджених, консолідованих дій в ім'я високих ідеалів. А те, що від викликів часу не відсторонився духовний провідник галичан митрополит А.Шептицький виводило ці процеси на рівень, вищий від звичайних політичних та дипломатичних акцій. Саме першоієрарх греко-католицької церкви як член палати панів підтримав позицію президії Української парламентської репрезентації, яка різко негативно сприйняла плани Відня передати Галичину й Холмщину Польщі, задля співіснування з нею у форматі федерації, а також ухвалила рішення про скликання широкого представницького зібрання – «з'їзду мужів довір'я», який мав вирішити

долю краю. Митрополит Андрей також був присутній на цій нараді й підписав відповідний документ².

12 жовтня 1918 р. цісар Карл прийняв представників парламентських клубів, аби з'ясувати їхню оцінку подій. На відміну від чехів та поляків, Є.Петрушевич та К.Левицький зайняли вичікувальну позицію, усе сподіваючись одержати санкцію на державність західноукраїнських земель із рук віденської верхівки. Ця прихильність до легітимних засобів розв'язання складних проблем відбилася у негативному ставленні до дій лідерів УНР сучасників і нинішніх дослідників. Послідовна проавстрійська орієнтація тих, від кого залежала інтенсивність державотворчих процесів, дискредитувала їх в очах держав-переможниць, зменшуючи шанси на гідне місце у повоєнному європейському устрої, а також припізнювала невідкладні кроки щодо формування структур, які б заклали підвалини майбутньої державності.

18 жовтня у Львові зібралися українські послы австрійського парламенту і крайових сеймів Галичини й Буковини, делегати галицьких Національно-демократичної, Радикальної, Християнсько-суспільної та Соціал-демократичної партій та буковинських Національно-демократичної, Соціал-демократичної та Радикальної, представники єпископату УГКЦ та посланці академічної молоді – усього 69 осіб. Установчі збори («конституанта») проголосили утворення з українських теренів Австро-Угорщини Української держави. Як тимчасовий представницький орган Українська національна рада, очолити яку довірили Є.Петрушевичу, окреслила межі новоутвореної держави і взяла на себе підготовку конституції «для утворення сим способом держави на основах загального, рівного, тайного й безпосереднього права голосування з пропорціональним заступництвом і правом національно-культурної автономії та з правом заступництва при правительстві для національних меншостей». Рішення передбачало належну репрезентацію інтересів Західноукраїнської держави на міжнародній мирній конференції та відмову міністру закордонних справ Австро-Угорщини щось чинити від імені цієї території³.

УНРада оприлюднила програмну декларацію, що містила «основні правові та соціально-економічні засади молоді держави». На пропозицію про невідкладне з'єднання з Великою Україною поміркована частина УНРади висунула власні контраргументи: а) неминуче погіршення стосунків із Віднем у випадку, коли Австрійська держава вціліє; б) невизначеність ситуації у самій Наддніпрянській Україні; в) можливість участі у Паризькій мирній конференції, у той час, як Східна Україна зашкодила собі в очах Антанти, уклавши Брестський договір із Берліном і Австро-Угорщиною. Таким чином, данина австрійським парламентським традиціям (що за інших умов, безумовно, вважалося б чесною) у даному випадку виявилася тягарем, який не дозволяв встигати за швидкоплинним перебігом подій.

Першого помітного збою представники консервативного легітимізму припустилися вже наступного дня, коли у Львові розпочався з'їзд мужів довір'я (близько 500 делегатів), на який спочатку і покладалося створення конституанти та проголошення української держави. Побояючись, що делегати не підтримають їхню позицію у питанні про об'єднання з Великою Україною, провідники УНРади звели з'їзд мужів довір'я до простої формальності.

Рішення конституанти підтримали архієреї УГКЦ митрополит Андрей Шептицький, єпископ перемиський Йосафат (Коциловський), єпископ станіславський Григорій (Хомишин). А вже 20 жовтня після урочистої служби Божої у катедрі св. Юра відбулося проголошення Української держави на галицько-буковинських землях.

Тим часом чехи, хорвати, поляки й німці рішуче крокували до незалежності, коли впродовж третьої декади жовтня проголосили самостійність чехосло-

вацької, австро-німецької, південнослов'янської держав, а польська ліквідаційна комісія почала перебирати владу з рук австрійської адміністрації.

Єдине ж, на що спромоглася УНРада – це формування трьох делегацій: а) виконуючу у Відні на чолі з Є.Петрушевичем; б) галицьку у Львові на чолі з К.Левицьким; в) буковинську у Чернівцях (О.Попович). Ці органи мали забезпечити реалізацію українських політичних вимог. Та, оскільки дезінтегруючі процеси в імперії набули безповоротного характеру, центр ваги змістився до Львова. Із місцевою делегацією пішов на співпрацю Центральний військовий комітет (ЦВК) на чолі з І.Рудницьким.

Опосередковано легітимність курсу, обраного УНРадою, засвідчує його суголосність із деякими кроками провідних держав світу, які визначали букву і дух міжнародного права. Так, президент США В.Вільсон у своїх «14 пунктах» спочатку висловився за утворення Польської держави та забезпечення прав усіх інших народів, які населяли імперію, а потім визнав новопосталі держави, зазначивши при цьому, що віднині Австро-Угорщина не може вважатися державною цілістю.

Послідовно дотримуючись власних принципів, керівники УНРади провели 31 жовтня нараду із представниками ЦВК і надіслали делегацію до намісника Галичини графа Гуйна. 1 листопада формальний протокол про передачу влади українським чиновникам було підписано. Керуючись цісарським маніфестом від 16 жовтня, заступник намісника В.Дашкевич передав його текст УНРаді.

Та оскільки поляки, заручившись підтримкою США й Антанти, готувалися перебрати владу у Львові, український табір логічно вдався до превентивних дій, і вранці 1 листопада війська ЦВК зайняли майже всі стратегічні об'єкти міста. У відозві до населення, зокрема, зазначалося, що на теренах Української держави мають бути усунені всі «дотеперішні неприхильні» уряди (тобто, владні структури). «Заки будуть установлені органи державної влади в законнім порядку, українські організації по містах, повітах і селах мають обняти всі державні, краєві і громадські уряди і в імені Української Національної Ради виконувати владу». Усі військовики-українці відкликалися із фронтів і підпорядковувалися військовим властям держави. «Представники національних меншостей – поляки, жиди, німці» – мали надіслати своїх делегатів до УНРади. До вироблення нових законів обов'язковим для виконання залишалося чинне право. «Як тільки буде забезпечене й укріплене існування Української Держави, Українська Національна Рада скличе на основі загального, рівного, безпосереднього і тайного виборчого права Установчі Збори, які рішать про дальшу будучність Української Держави»⁴.

Ще однією формою легітимації нової влади стала широка її підтримка з боку всіх верств українського суспільства. Свідченням цього є беззбройне переобрання влади українцями у Станіславі, Коломиї, Долині, Снятині, Раві-Руській, Золочеві, Жовкві та інших населених пунктах. У Тернополі, Перемишлі, Бориславі, Рудках, Бережанах, Стрию, Турці, Самборі, Густинському повіті влада перейшла до українських сил у результаті селянських виступів, у Дрогобичі – селянських і робітничих.

До державотворчої роботи залучалися тисячі громадян: на народних вічах із-поміж них обиралися комісари і члени революційних комітетів.

У тих місцевостях, де польські сили чинили спротив встановленню української влади, застосовувалися силові методи. Саме таким чином розвивалися події у Кам'янці-Струмиловій, Бережанському та Бродівському повітах.

25 жовтня у Чернівцях виник Український крайовий комітет (УКК) на чолі з Омеляном Поповичем, який одночасно керував буковинською делегацією УНРади. У складі УКК діяли комісії: адміністративна, народної оборони, фінансів, міжнаціональних відносин, редакційна. 3 листопада тут відбулося ве-

лелюдне віче (майже 10 тис. присутніх), що висловилося за прилучення української частини Буковини до Західноукраїнської держави, із наступним об'єднанням із Наддніпрянською Україною. 6 листопада УКК уклав угоду з Румунською національною радою про поширення української влади на північну, а румунської – на південну частини краю.

Українську національну раду Буковини очолював А.Артимович, крайову адміністрацію – О.Попович. Українські комісари взяли під контроль пошту, телеграф, банк, промисловість та оборонні об'єкти. Були створені українська жандармерія, поліція, суд. Усі службовці присягнули на вірність УНРаді.

Та оскільки легіон УСС вирушив у Львів на підтримку нової влади, Буковина залишилася без військ, чим скористалися румуни. 11 листопада румунські війська оволоділи Чернівцями, а згодом і всією Буковиною.

Налагодження всіх сфер державного життя ставило на порядок денний низку найбільш нагальних завдань. Нова держава, що на час виникнення охоплювала територію в 70 тис. кв. км і мала 6,2 млн населення, потребувала управлінського апарату, законів, правоохоронних структур, війська і т. ін.

Вищим органом влади у державі залишалася УНРада, яка володіла законодавчими повноваженнями. Лише 9 листопада було сформовано уряд – Тимчасовий державний секретаріат (згодом – Рада державних секретарів ЗУНР) на чолі з К.Левицьким. Вищий виконавчий орган творився на багатопартійній основі, що свідчило про запозичення європейських демократичних традицій. Того ж дня була затверджена офіційна назва держави – Західно-Українська Народна Республіка.

13 листопада УНРада схвалила текст тимчасового Основного Закону про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії. У контексті даної доповіді слід звернути увагу на артикул I, в якому зазначалося, що ЗУНР «проголошена на підставі права самоозначення народів». В артикулі IV декларувалося: «Права влади іменем Західно-Української Народної Республіки виконує весь її нарід через своє заступництво, вибране на основі загального, рівного, безпосереднього, тайного і пропорціонального права голосування без різниці пола. На сій самій основі мають бути вибрані Установчі Збори Західно-Української Народної Республіки». До часу їх скликання владні повноваження належали УНРаді та Державному секретаріату⁵.

Аби УНРада підтримувала статус повноцінного репрезентативного органу влади, кожен повіт та містечко мали обрати й делегувати до її складу по одному представнику. Після виборів у раді налічувалося 150 осіб, усі – українці, оскільки нацменшини з різних причин не надіслали до неї своїх представників.

Серед перших юридичних актів нової влади – «Закон з 16 падолиста 1918 р. про тимчасову адміністрацію областей Західно-Української Народної Республіки» і «Закон з 21 падолиста 1918 р. про тимчасову організацію судів і власти судейської». Перший із них залишив правочинність нормативних актів імперії в тому обсязі, в якому вони відповідали державності ЗУНР; підпорядковував адміністративні установи Державному секретаріату; до унормування державно-правних відносин запроваджував посаду повітового комісара, призначуваного держсекретарем внутрішніх справ. Низові місцеві органи управління змін не зазнали. Повітовому комісару підпорядковувалися повітові військові команди, а також громадські комісари у населених пунктах. Поза їхньою компетенцією залишилися суди, пошта, телеграф, залізниці, питання земельних володінь.

Конкретніше компетенція повітових, міських та сільських органів управління прописувалася в «Уставі та інструкції для повітових органів Української національної ради». Документ передбачав вибори повітових комісарів повітовими зборами «відпоручників» усіх громад, а вибори останніх – членами громади. У ньому детально фіксувалися функції повітових комісарів.

4 січня 1919 р. набули чинності ще два важливі конституційні документи. Закон «Про виділ Української національної ради» базувався на «комбінації колегіального принципу голови держави із принципом одноособового шефа держави»⁶. Законодавчий акт закріплював за радою «функції, що звичайно входять в обсяг повноважень президента держави». Закон про внесення змін до статуту УНРади покладав поточну роботу виділу на президію УНРади: президента Є.Петрушевича, чотирьох його заступників, двох секретарів та заступника секретаря⁷.

У період 22–26 листопада планувалося провести демократичні вибори до сейму, однак цьому перешкодили військово-політичні обставини.

Із цих кроків керівництва республіки рельєфно проступають два принципові моменти: по-перше, данина австрійській державницькій традиції, що відбилася у збереженні значної частини нормативних актів та управлінських структур; по-друге, стійке прагнення сповідувати демократичні засади державотворення. Ці іманентні риси нової влади також можна вважати опосередкованими ознаками її легітимації.

Збройний виступ поляків у Львові спричинив евакуацію керівництва ЗУНР. У Станіславі відбулася II сесія УНРади, під час якої був переобраний провід УНРади. Крім того, тут було ухвалено рішення про створення комісії закордонних справ, земельної реформи, фінансової, шкільної та інших. Це дало підставу деяким дослідникам для паралелей між УНРадою та англійським парламентом, оскільки вона, окрім законодавчих, здійснювала ще й адміністративно-виконавчі функції⁸.

Аксіомою для новопосталих держав є здатність себе захистити. Молода західноукраїнська демократія не встигла відразу створити власне військо і втратила Львів. Та вже за кілька місяців ЗУНР мала свою армію, якою командував Євген Мишковський. Мобілізаційна кампанія відбувалася в атмосфері патріотичного піднесення. До весни 1919 р. Українська галицька армія налічувала 125 тис. бійців та офіцерів, мала піхотні, артилерійські і навіть авіаційні частини. Наявність власних збройних сил також можна віднести до одного з чинників легітимації влади. Адже саме сильні армії забезпечували перемоги державам, які у цьому статусі вже диктували свої «правила гри» і встановлювали світопорядок за власними моделями.

Реалії часу виявилися такими, що ЗУНР постійно потребувала зовнішньої підтримки. УНРада не могла розраховувати на західний світ, оскільки держави Антанти мали свої інтереси у цій частині Європи. Тому у середовищі керівництва республіки все більше усвідомлювали необхідність об'єднання з Великою Україною.

Попередні консультації мали наслідком підписання делегаціями Директорії та ЗУНР у Фастові 1 грудня 1918 р. «передвступного договору» про злуку двох частин України в «одне державне тіло». Після входження до складу УНР ЗУНР зберігала права територіальної автономії, межі якої мала визначити спільна комісія⁹.

3 січня 1919 р. закон про об'єднання ЗУНР та УНР ухвалила новоскликана УНРада у Станіславі. 22 січня у Києві відбулося урочисте проголошення акту злуки. 30 березня офіційна делегація соборної УНР нотифікувала цей факт перед послами всіх акредитованих у Відні держав.

Акт злуки фіксував утворення не цілісного державного організму, а лише конфедеративного об'єднання. Кожен із його суб'єктів зберігав законодавчу і виконавчу компетенцію на власній території. Активні інтеграційні процеси мали місце переважно у військовій сфері. За формально-правовим актом злуки крилося чимало внутрішніх суперечностей, різкого розуміння ситуації та засобів виходу з неї. Помірковано-ліберальні кола ЗУНР та радикальне керівництво УНР мали різні погляди на кардинальні питання державотворення. Надалі це спричинило антагонізми і непорозуміння, що мали фатальні наслідки.

Як відомо, на міжнародному рівні легітимація тієї чи іншої держави пов'язана з її визнанням із боку світової спільноти. Аби вийти на світову арену як незалежна держава, президент УНРади Є.Петрушевич та уряд С.Голубовича вели активну роботу на дипломатичному фронті. Однак геостратегічна ситуація складалася не на їхню користь. Гіперболізуючи «більшовицьку загрозу», США і держави Антанти першочерговим завданням вважали створення протизагрози у формі сильної Польщі. Оскільки і ЗУНР і УНР об'єктивно стояли на заваді цьому, їм важко було розраховувати на підтримку «українського національного проекту». Особливо показово в цьому сенсі виявилася місія Бартелемі, у ході якої українська сторона зіткнулася з диктатом і вимушена була піти на перемир'я. Неприйнятні умови, нав'язані місією під диктовку поляків, підштовхнули уряд ЗУНР до рішучих дій. Але сприятливий розклад сил змінився втратою ініціативи на українсько-польському фронті. Остаточну долю протистояння вирішили кроки уряду Франції, який послідовно надавав військово-дипломатичну підтримку Варшаві, США і Британії. 25 червня 1919 р. країни Антанти санкціонували дії польської армії на театрі дій до р. Збруч. 20 листопада Польща одержала від Ради послів Антанти мандат на 25-річне управління Східною Галичиною, після чого її долю мав вирішити плебісцит. 14 березня 1923 р. цей крок набув статусу міжнародно-правового акту.

Залишаючи аналіз причин невдачі визвольних змагань і державотворення на теренах Західної України, спробуємо підсумувати викладене вище. Процес легітимації державотворення у Західній Україні мав усі формальні й неформальні атрибути. Українські політичні сили використовували всі наявні можливості парламентаризму до часу, поки існувала владна вертикаль Австро-Угорської імперії. У цей час вони діяли згідно з міжнародним правом та рекомендаціями найвпливовіших геополітичних гравців (зокрема, у рамках «14 пунктів Вільсона»).

Усі доленосні рішення, пов'язані з утворенням ЗУНР, базувалися на засадах народоправства і широкого громадського представництва. Натомість Відень і Варшава обрали тактику доконаних фактів, відмовивши українським політичним силам у праві на паритетну участь у вирішенні питань, що становили взаємну зацікавленість і безпосередньо визначали долю українських земель.

Швидкоплинне й відносно безболісне встановлення української адміністрації у Східній Галичині беззаперечно свідчило про те, що новопостала держава стала логічним результатом суспільного розвитку. Без широкої підтримки усіх верств суспільства, греко-католицьких архієреїв та парохіяльних священиків постання нової держави і розгортання державотворчих процесів було б неможливим.

Відсутність же зовнішніх атрибутів легітимації ЗУНР лише зайвий раз підтверджує відмінність між ідеалами свободи народів і демократії, з одного боку, та звивистими магістралями геостратегії і правом сильного, – з іншого.

Високо оцінюючи історичне значення ЗУНР, наведемо слова І.Лисяка-Рудницького: «Ця вартість полягає передусім у тому, що Галичина 1918–1919 рр. – єдиний у новітній історії приклад українського державного правопорядку»¹⁰.

¹ Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. – К., 1993. – С.172.

² Там само. – С.174–175.

³ Рубльов О.С., Реєнт О.П. Українські визвольні змагання. 1917–1921 рр. – К., 1999. – С.251.

⁴ Діло. – 1918. – 2 листопада.

⁵ Там само. – 15 листопада.

⁶ Стахів М. Україна в добу Директорії УНР: У 7 т. – Т.2: Україна між двома силами. – Скрентон, 1963. – С.33.

⁷ Його ж. Західна Україна: Нарис історії державного будівництва та збройної і дипломатичної оборони в 1918–1923 рр.: У 6 т. – Т.4. – Скрентон, 1960. – С.70.

⁸ Костів К. Конституційні акти відновленої української держави 1917–1919 рр. і їхня політично-державна якість. – Торонто, 1964. – С.165.

⁹ Відродження. – 1918. – 28 (15 грудня). – №221.

¹⁰ Лисяк-Рудницький І. Вклад Галичини в українські визвольні змагання // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: У 2 т. – Т.2. – К., 1994. – С.56.

The article examines the process of legitimation of state formation in Western Ukraine in 1918–1919, that had all formal signs of legal authorization. The author emphasizes the fact that formation of Ukrainian administration in Eastern Halychyna, and creation of Western Ukrainian People's Republic became a logical outcome of social evolution and development of state forming processes on Western Ukrainian lands.

В.Ф.Солдатенко*

ОСІНЬ 1919 р.: ДОЛЯ ОБ'ЄДНАНОГО ФРОНТУ

У статті зроблено спробу з'ясувати причини суперечностей, що лежали в основі орієнтацій і, відповідно, поведінки двох головних складових об'єднаного українського фронту 1919 р. – Дієвої армії УНР і Української галицької армії ЗОУНР. Аналізується мотивація процесу переходу УГА в табір денікінських Збройних сил Півдня Росії і тенденції до зближення з Польщею, що домінували в оточенні С.Петлюри. Полярність обраних політичних курсів зумовила руйнацію об'єднаного фронту, що оформився у ході реалізації Акту злуки.

Вивченню соборницького процесу кінця 1918 – початку 1919 рр. присвячено велику кількість публікацій. Серед решти аспектів досліджуються, зокрема, причини кінцевого негативного результату – денонсації Акту злуки від 22 січня 1919 р. Чимало науковців вважає, що найбільшого удару по спробі домогтися єдності Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки було завдано переходом головної військової формації соборної держави – Української галицької армії – в табір непримиренного ворога УНР – денікінських Збройних сил Півдня Росії. Утім, акценти розставляються по-різному, що зумовлює потребу додаткового звернення до історичного досвіду з позицій найновітніших наукових досягнень.

Попри те, що за універсалом Директорії, затвердженим Трудовим конгресом України 23 січня 1919 р., оголошувалася злука двох українських державних утворень – УНР і ЗУНР (під назвою Західної області УНР – ЗОУНР), реального об'єднання не відбулося. Обидва державні організми продовжували діяти автономно, у певні моменти доходило навіть до гострої конфронтації. Не відбулося й організаційного об'єднання військових формацій – Дієвої армії УНР під орудою С.Петлюри та Української галицької армії (УГА), що підкорялася диктаторові ЗОУНР Є.Петрушевичу і мала власне командування (начальну команду УГА) в особі генералів М.Омеляновича-Павленка, О.Грекова, М.Тарнавського. Такий стан справ був однією з причин, які зумовили поразку як наддніпрянців, так і галичан¹.

16 липня 1919 р. Українська галицька армія під польським натиском змушена була залишити територію Галичини й опинилася на землях УНР. Відтак, єдиний фронт, що об'єднав 50 тис. вояків УГА і 14 тис. – Дієвої армії УНР²,

* Солдатенко Валерій Федорович – д-р іст. наук, член-кореспондент НАНУ, професор, завідувач відділу соціально-політичної історії Інституту політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф.Кураса НАНУ.